

Justitiedepartementet
ju.remissvar@regeringskansliet.se

Remissvar över betänkandet Rättssäkerhetens pris (SOU 2025:111)

Ert diarienummer: Ju2025/02525

Rättshjälpsmyndigheten har granskat betänkandet utifrån sitt uppdrag och har gått igenom utredningen utifrån de aspekter som berör myndighetens verksamhet.

Nedan är våra kommentarer i enskilda delar. Rättshjälpsmyndigheten har inga synpunkter att lämna i övriga delar.

Åtgärder för en mer ändamålsenlig kontroll över statens utgifter för rättsliga biträden (avsnitt 6)

En differentierad timkostnadsnorm (avsnitt 6.4)

Timkostnadsnormen och reglerna för ersättning till rättshjälpsbiträden innebär idag en begränsning av vilken ersättning ett biträde har rätt att ta ut jämfört med rent privata uppdrag eller uppdrag som ersätts av rättsskyddsförsäkring. Det finns en risk att en ännu lägre ersättning till jurister gör att färre är villiga att ta på sig uppdrag som rättshjälpsbiträde.

Många av de som är aktuella för rättshjälp idag är också i en svår ekonomisk situation. Lägre avgifter för andra jurister än advokater skulle därför kunna leda till att människor i högre utsträckning undviker att anlita advokater som rättshjälpsbiträden vilket inte framstår som en eftersträvarsvärd effekt.

Olika timkostnadsnormer kan komma att användas i samma ärende, beroende på både om det är flera personer som arbetat i ärendet och om till exempel en biträdande jurist blivit advokat under ärendet. Det innebär ett merarbete i hanteringen av kostnadsräkningar för rättshjälpsbiträden, domstolar och Rättshjälpsmyndigheten. Det kommer att ställas högre krav på att kontrollera att rätt timkostnadsnorm använts och att summeringen är rätt. Differentierad timkostnadsnorm innebär även en ytterligare aspekt att ta hänsyn till när avdrag ska göras i ersättningen.

Det kan ifrågasättas om den förväntade kostnadsminskningen väger upp nackdelarna.

Skärpta krav på kostnadsräkningar (avsnitt 6.7)

Rättshjälpsmyndigheten är positiv till skärpta krav på att rättshjälpsbiträden ska ange när åtgärder utförs och av vem och särskilt motivera tidsspillan.

Många biträden anger redan idag datum och tidsåtgång för samtliga åtgärder men skillnaderna är samtidigt stora mellan olika jurister. Tydligare krav att ange när arbetet har utförts gör det enklare att bedöma skälighet. I en del rättshjälpsärenden är det mer än en procentsats för rättshjälpsavgift som ska användas och det förenklar då för Rättshjälpsmyndigheten att beräkna avgiften om det tydligt framgår när arbetet har utförts.

Rättshjälpsmyndigheten anser att det även avseende tidsspillan bör läggas till krav på att ange datum för tidsspillan och vem som har haft den tidsspillan som tas upp i kostnadsräkningen.

Rättshjälp (avsnitt 13)

Inkomstgränsen vid rättshjälp (avsnitt 13.8.1)

Rättshjälpsmyndigheten ställer sig positiv till en höjning av gränsen för hur högt ekonomiskt underlag en person som beviljas rättshjälp får ha. Utan en höjning riskerar rätten till rättshjälp urholkas. Redan idag riskerar människor med låga inkomster att behöva avstå från biträdeshjälp även i viktiga frågor.

Rättshjälpsmyndigheten delar utredningens uppfattning att en höjd gräns i första hand borde knytas till prisbasbeloppet för att garantera att gränsen följer den ekonomiska utvecklingen i samhället i övrigt.

En koppling till prisbasbeloppet har nackdelen att det är svårare att direkt utläsa gränserna och systemet blir också svårare att tillämpa. Det ställer därför ökade krav både på Rättshjälpsmyndigheten och domstolarna i hanteringen. Det är viktigt att reglerna tillämpas på ett enhetligt sätt oavsett vilken myndighet som tar besluten. Vidare ökar kraven på Domstolsverket att ta fram stöd och information till både beslutsfattare, parter och allmänheten. Rättshjälpsmyndighetens uppfattning är dock att det är viktigt med en förändring och att fördelarna överväger nackdelarna.

Utredningens överväganden om hur hög gränsen ska vara framstår som väl avvägda.

Det är svårt att beräkna hur många fler personer som skulle omfattas av rättshjälp om gränsen höjs eftersom beräkningen av ekonomiskt underlag innehåller fler delar än inkomst. Många tvister omfattas även av rättsskydd och blir därför inte aktuella för rättshjälp oavsett parternas ekonomi.

Rättshjälpsavgifter (avsnitt 13.8.4)

En naturlig följd av ändring av gränsen för att bevilja rättshjälp är att även avgiftsnivåerna ändras. De beloppsgränser som gäller idag kom i slutet av 90-talet och motsvarar inte samma ekonomiska standard som de gjorde då. Rättshjälpsmyndigheten ser därför positivt på utredningens förslag att de lägsta nivåerna ska ligga kvar på en låg avgift medan högre avgifter tas ut på de högre nivåerna.

Avseende kopplingen till prisbasbeloppet görs samma överväganden som avseende höjningen av gränsen för att bevilja rättshjälp.

Återbetalningsskyldighet för dömda – bör kopplingen till rättshjälpslagen finnas kvar? (avsnitt 13.8.5)

Oförändrade gränser för återkrav i brottmål gör att mängden krav kan förväntas fortsätta öka hos Rättshjälpsmyndigheten. Det kan vara bra att utvärdera förändringen om några år.

Tidsfrist för ansökan om ersättning av allmänna medel för nedsatt rådgivningsavgift (avsnitt 13.8.6)

Rättshjälpsmyndigheten är positiv till förslaget på att införa en tidsgräns för när ersättning för nedsatt rådgivningsavgift och tolkersättning vid rådgivning ska begäras och tillstyrker förslagets utformning. Det är positivt att gränsen tas in redan i lagtexten för att göra det tydligt för den som vill begära ersättning.

En stärkt rätt till rättshjälp i förvaltningsmål (avsnitt 13.8.7)

Det kan finnas anledning att överväga en formulering som tydligare tar sikte på att mindre hänsyn ska tas till om handläggning sker i förvaltningsrätt eller allmän domstol för att tydliggöra förändringens huvudsakliga syfte.

Konsekvenser för Rättshjälpsmyndigheten av ändrade gränser i rättshjälpslagen

Rättshjälpsmyndigheten handlägger både ansökningar om rättshjälp som ges in direkt till myndigheten och utbetalning av ersättningar samt slutavräkningar i de fall där personer har haft rättshjälp i ett mål eller ärende i domstol. Även om det inte går att beräkna exakt hur hög ökningen av rättshjälpsärenden skulle bli om gränsen för ekonomiskt underlag höjs står det klart att både antalet rättshjälpsansökningar till myndigheten och antalet ärenden från domstol skulle öka om förslaget går igenom.

Rättshjälpsmyndigheten är en liten myndighet med endast ett fåtal anställda. Myndigheten har därför begränsade förutsättningar att sprida ut en ökning av ärenden på befintlig personal och är i behov av ökade resurser för att kunna anställa och behålla personal som kan hantera ökningen.

En möjlig följd av att gränsen för rättshjälp höjs är även att gränsen för nedsatt rådgivningsavgift höjs med en förväntning på ett ökat antal ärenden även där.

Rättshjälpsärenden handläggs i ett ärende- och ekonomisystem som Domstolsverket har tagit fram. Systemet togs i bruk fullt ut under år 2025. Det nya systemet har förenklat arbetet med ersättningar och avräkningar i enklare ärenden från domstolarna vilket utgör en stor del av alla rättshjälpsärenden. Systemstödet är grundläggande för att myndigheten ska kunna hantera tusentals ärenden på ett fåtal anställda. En förutsättning för att myndigheten ska kunna utföra arbetet är att systemet uppdateras för att hantera avräkningar även enligt de nya gränserna och avgiftsnivåerna.

Det kan tilläggas att Rättshjälpsmyndigheten har ett skyndsamhetskrav enligt 30 § rättshjälpsförordningen att betala ut ersättningar. Om det går mer än 30 dagar innan ersättningen betalas ut finns en skyldighet att betala dröjsmålsränta (se NJA 2016 s. 1035). En långsammare handläggning kan alltså innebära ökade kostnader för staten.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Rättshjälpsmyndigheten kommer behöva både ett uppdaterat datasystem och tillräckliga resurser för personal i god tid innan reglerna om förändrad rättshjälpsgräns och rättshjälpsavgifter träder i kraft.

För att förenkla tillämpningen av reglerna som knyts till prisbasbeloppet kan det finnas anledning att överväga om ändringarna avseende gränser för rättshjälp kan förläggas till början av ett år.

I övrigt har vi inga synpunkter på förslaget.

I handläggningen av detta yttrande har deltagit myndighetschefen Karin Johnsson Rydh, ställföreträdande myndighetschefen Marie Halvarsson och juristen Elvira Lindberg, föredragande.

Karin Johnsson Rydh

Elvira Lindberg

Kopia till
ju.da@regeringskansliet.se